

ROODBERGEN S., TUINSTRA F., WILTENBURG H., BREUKER P. & ERNST H. 1991. *Kievit tussen pet en wet*. Friese Pers Boekeryj, Drachten. 127 p. ISBN 90.330.143.78 Prijs f19,90.

De relatie tussen wet en pet loopt via het ei, dat legaal of illegaal onder die pet vervoerd kan worden. De spreekwoordelijke pet, waar de koddebeier in de "verboden tijd" een klap op geeft, zodat de kwajongen het struif langs d'oren druipt. Dit 127 pagina's tellende boekje toont ons dat in de vorige eeuw de Hoge Heren in het veld geen pet op hadden, maar een hoed. Daar deden ze een netje omheen, zodat de eieren op de rand van de hoed geparkeerd konden worden.

De status van het boekje is op het eerste gezicht niet duidelijk. Op de achterkant staat dat het tot stand is gekomen in samenwerking met de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten (BFVW). Maar de auteurs zijn leden van het bestuur, de propagandacommissie en de Vanellusredactie van de BFVW en in hun voorwoord laten zij er geen twijfel over bestaan dat het boekje bedoeld is als propaganda voor de Bond. Er is een half hoofdstuk besteed aan de "Relatie met Zeist", van waaruit Vogelbescherming tracht de Bond het eierzoeken onmogelijk te maken. Kan ik zo'n boekje bespreken zonder mij hopeloos te compromitteren tegenover de strijdende partijen? Professor Vooüs heeft het aangedurfd het "Ten geleide" te schrijven, waarin hij zegt: "Van de schrijver van dit voorwoord mag niet worden verwacht, dat hij partij kiest in de onenigheid die tussen twee hem zeer sympathieke organisaties bestaat." De eerste vier hoofdstukken hebben een historisch karakter en behandelen respectievelijk: Oorsprong van de Friese Vogelbescherming (1), Historische gegevens over het zoeken naar en de handel in kievitseieren (2), Perikelen rond de sluitingsdatum (3) en Het eerste ei: Koninklijk huis, vindsters, data, plaatsen (4). Deze geschiedenis hoofdstukjes zijn aardig en leesbaar. Hoofdstuk 3 heeft al een wat rancuneuze ondertoon ten opzichte van de begriploze Hollanders en Hagenaren, die sinds de jaren zeventig de eierzoekers het leven zuur maken. Hoofdstuk 5, Friesland en de Kievit houden van elkaar, is een samenraapsel van propaganda voor de activiteiten van de BFVW, een beetje broedbiologie van de kievit, en wat rariteiten zoals gekke eieren en kieviten op postzegels. Hoofdstuk 6, Zorgen rond weidevogels, behandelt op ietwat tendentieuze wijze de bescherming van weidevogels. Aankoop en beheer van reservaten door natuurbeschermingsorganisaties wordt te duur en leidt tot verwaarlozing. Daarom wordt gekozen voor beheerslandbouw, al dan niet in het kader van de Relatienota, met daarnaast uitgebreide nestbescherming. In dit hoofdstuk wordt ook de strijd aangeboden met "Zeist", waarbij nog eens alle argumenten waarom het eierzoeken moet blijven op een rij worden gezet. Het laatste hoofdstuk (7), Ljipaaiskerstaal, geeft tenslotte een aardig overzicht (in het Fries) van allerlei termen uit de kievitcultuur en spreuken en spreekwoorden waarin de Kievit voorkomt.

Het boekje zal de strijd tussen voor- en tegenstanders van het eierrapen niet oplossen. Het gaat hier om twee

verschillende religies en dan werken argumenten niet. De tegenstander zal het boekje niet lezen, of alleen om te speuren naar uitspraken waaraan hij zich kan ergeren, en dat zal hem niet moeilijk vallen. De voorstander zal het gewoon een leuke uitgave vinden. De neutrale lezer vindt in het boekje aardige wetenswaardigheden. De historische hoofdstukjes zijn het leukst. Jammer dat daar geen bronvermeldingen in verwerkt zijn. — *Albert Beintema*

DEL HOYO J., ELLIOTT A. & SARGATAL J. (eds.) 1992. *Handbook of the Birds of the World, Volume 1, Ostrich to Ducks*. Lynx Edicions, Barcelona. 696 pg. ISBN: 84.87334.10.5. Prijs £95.

Welke vogelaar zucht niet diep bij het uitkomen van alweer een nieuw standaardwerk over vogels in "tig" delen over alweer een ander deel van de wereld. Eigenlijk zou je al die boeken wel willen hebben, maar benodigde kastruimte en vooral prijs weerhouden je... Menigeen zal dan ook, bijna tegen beter weten in, zijn hoop hebben gevestigd op het verschijnen van een werelddekkend handboek. Maar wie durft er nu aan ruim 9000 vogelsoorten te beginnen, of de financiële risico's rond zo'n uitgave op zich te nemen? Toch doken de benodigde *freaks* op, en wel in Spanje.

In 1982 begon de eerste auteur vol goede moed aan het verzamelen van gegevens voor een wereldomvattend handboek, met ergens in zijn achterhoofd de vage hoop het ook ooit uit te kunnen geven. Al snel had hij een clubje hardwerkende volgelingen om zich heen. Dat is het eerste deel van het verhaal. Nu deel twee: je bent ontzettend rijk en je wilt met al dat geld één keer in je leven iets ludieks doen. Een wereldreis, een zeewaardig jacht, een luxe villa, zult u wellicht denken. Maar niets van dit alles. Deze welgestelde persoon kwam in 1987 in contact met genoemde ornithologen en besloot zijn vermogen aan te wenden voor het vervaardigen van het bewuste handboek. Voor deel 1 wel te verstaan. Werd deel 1 een flop, dan was het uit met de pret. De financier was zijn geld kwijt, de ornithologen een illusie armer. Werd deel 1 een succes, dan moest de winst het vervaardigen van deel 2 mogelijk maken, etc. Hiervoor richtten zij samen een eigen uitgeverij op.

Als ambitieus doel stelde men dat het boek zich zou moeten onderscheiden van andere handboeken die op regioniveau beschikbaar zijn. Het moest een naslagwerk (geen veldgids) worden, waarin de enorme diversiteit in de vogelwereld duidelijk tot uiting kwam. Daarnaast moest het bijdragen aan de bescherming en het behoud van de vogelrijkdom op aarde. Voor dit laatste deed men de gelukkige stap de *International Council for Bird Preservation* (ICBP), de overkoepelende wereldorganisatie voor de bescherming van vogels, inhoudelijk bij het werk te betrekken.

Deel 1 begint met een aantal pagina's waarin de doelstellingen van ICBP en de noodzaak voor een mondiale vogelbescherming worden toegelicht. Daarna volgt een verantwoording over de opzet van het boek en volgen 40 bladzijden met een algemene introductie over vogels.

Vervolgens worden de eerste 27 vogelfamilies (struisvogels tot en met eenden, ganzen en zwanen) met bijbehorende soorten behandeld. Iedere familie wordt ingeleid met een kader waarin een algemene verspreidingskaart en een beknopte opsomming van uiterlijk (inclusief een pictogram waarin de grootte van de soort met die van de mens wordt vergeleken), biotoop, aantal genera, soorten en taxa en het aantal bedreigde en sinds 1600 uitgestorven soorten zijn opgenomen. Daarna volgt een beschrijving van systematiek, morfologie, gedrag, geluid, voedsel, broeden, trek, relatie met mensen, status, bedreigingen en mondiale beschermingsactiviteiten en een bibliografie, waarmee een handzaam overzicht van de huidige kennis wordt gegeven. Deze tekst is verlichtigd met kwalitatief uitstekende foto's die samen met een uitgebreid onderschrift karakteristieke aspecten uit het gedrag of het biotoop verduidelijken waarop in de lopende tekst dan niet of nauwelijks meer wordt ingegaan. De foto's ondersteunen de tekst daarmee op illustratieve wijze. Ook nestfoto's krijgen zo een geoorloofde functie. Iedere familiebeschrijving wordt afgesloten met korte soortteksten in een klein lettertype. Ook deze teksten zijn opgezet aan de hand van kopjes: taxonomie, ondersoorten en verspreiding, kleedkenmerken (als aanvullende opmerkingen bij een of meerdere kleurenplaten van de soort), biotoop, voedsel, broeden, trek, status en bescherming en bibliografie. Per soort is ook een verspreidingskaartje (nu met onderscheid in broed- en overwinteringsgebieden) opgenomen. Voor het aangeven van de huidige status wordt een indeling in zes klassen aangehouden: (in rode hoofdletters) "endangered, vulnerable, rare, indeterminate, insufficiently known", (in kleine zwarte letters) "not globally threatened", terwijl daarnaast soms de term "almost certainly extinct" wordt gehanteerd. Ook is aangegeven op welke (aan veranderingen onderhevige!) CITES-lijst een soort eventueel staat.

In totaal zijn in dit deel 50 kleurenplaten met alle genoemde soorten en in het veld herkenbare ondersoorten, 14 kleurenplaten over de anatomie van vogels, 382 kleurenfoto's, 568 verspreidingskaarten en ruim 6000 (!) literatuuroppgaven opgenomen. De overzichtelijke opzet waarbij van uitgebreide, algemene informatie op familie-niveau naar beknopte, soortspecifieke detailinformatie wordt gegaan en waarbij foto's en platen op functionele wijze een eenheid met de tekst vormen, maken samen met de waardevolle en in vele opzichten unieke toevoegingen over status, aantalsontwikkelingen, bedreigingen en bescherming dat dit boek met kop en schouders boven andere handboeken uitsteekt. De gegevens zijn bovendien zeer up-to-date. Zo zijn nog aantalsgegevens uit 1991 verwerkt.

Het beoogde doel heeft men meer dan waar weten te maken. Al lezende slaat de verwondering over de veelheid aan vormen toe. Deze verwondering slaat al snel om in het besef dat vogels een unieke diergroep vormen, waarvan vele soorten bedreigd zijn of in aantallen afnemen, en die alleen al daarom bescherming behoeven. Ook voor dit laatste biedt het boek een goede handreiking, waarmee het in zijn soort absoluut uniek is. Ik kan dan ook maar één advies geven: gewoon kopen. Voor de prijs hoeft je het, gezien de geboden informatie, eigenlijk niet te laten. Ter geruststelling (?): er volgen nog elf delen met tussenpozen van 18 maanden, althans dat is de bedoeling. Als de overige delen net zo subliem worden als deel I, dan hebben wij straks een voortreffelijk overzicht van alle vogels en hun wel en wee ter beschikking. — *Joke E. Winkelman*

PIERSMA, T. & N. DAVIDSON (eds.). 1992. *The migration of Knots*. Wader Study Group Bulletin 64, Supplement. 209 p. ISSN 0260.3799. Prijs: £15,- (incl. verzendkosten). Verkrijgbaar bij WSG, P.O. Box 247, Tring, Herts. HP23 5SN, U.K.

"Why Knot?". In zijn voorwoord zoekt William Dick, een echte kanoet-pionier, de oplossing van dit vraagstuk in een aantrekkingskracht tussen Kanoeten en ornithologen. Gezien de hoeveelheid auteurs (dertig), en hun wereldomvattende onderzoeksterrein moeten we het misschien inderdaad in die richting zoeken. Dit neemt niet weg dat de Kanoet heeft bewezen een uitermate boeiend onderzoeksobject te zijn. In de eerste plaats vliegen Kanoeten elk jaar lange afstanden naar hun overwinteringsgebieden en weer terug: afstanden van 4 500 tot 12 000 km, enkele reis. Afstanden die doorgaans in slechts enkele etappes worden afgelegd; ontzagwekkende prestaties die we graag beter zouden willen begrijpen.

De Kanoet blijkt een zeer geschikte kandidaat om ons verder te helpen op dit onderzoeksterrein. Dit komt onder andere doordat binnen de soort uitgesproken verschillen bestaan. Vijf ondersoorten worden er onderscheiden, broedend op de toendra's rondom de Noordpool. Na het broedseizoen zwermen de verschillende populaties uit over de gehele globe om te overwinteren in Europa, West- en Zuid-Afrika, Noord- en Zuid-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland.

De ligging van de broedgebieden, migratieroutes en overwinteringsgebieden wordt uitgebreid behandeld. De achttwintig bijdragen, eerder gepresenteerd tijdens de workshop "Recent advances in understanding Knot migration" in Ribe, september 1989, zijn verdeeld over vijf hoofdstukken. In de eerste plaats worden de broedgebieden en de verspreiding van de ondersoorten beschreven. De eerste auteur, Tomkovich, pakt uit met de beschrijving van een nieuwe ondersoort *Calidris canutus rose-laari*, broedend op Wrangel en in Alaska. Middels moleculaire genetica licht Baker een tip van de sluier op van de stamboom van de *Calidris*-familie. Kanoeten blijken een van de oudste afsplitsingen te vormen, 4,6 tot 6,1 miljoen jaar geleden moet de geboorte van deze "oerkanoet" hebben plaatsgevonden. Aan de andere kant hebben de verschillende ondersoorten zich pas sinds de laatste 100 000 jaar afgesplitst. Goede presenteert een methode om, via de kwik- en seleniumconcentraties in de veren, te achterhalen of vogels tot verschillende populaties behoren.

Hierna volgt een deel gewijd aan de migratiesystemen van vier ondersoorten, inclusief beschrijvingen van de populatiegrootte, gewichtsverloop en ruiperiodes. De volgende twee hoofdstukken behandelen de Kanoeten (alleen de twee in Europa voorkomende ondersoorten) tijdens de voorjaars- en najaarstrek, van Zweden en Canada tot in Zuid-Afrika. Piersma en Davidson serveren als toetje een recapitulatie van de jaarcyclus van de vijf ondersoorten. Als koffie na de maaltijd volgt dan een eerste opzet voor een beschermingsplan voor de Kanoet. Gezien de grote hoeveelheid beschikbare kennis en het enorme verspreidingsgebied lijkt de Kanoet een voortrekker te kunnen worden voor de internationale bescherming van steltlopers.

Dit alles wordt met smaak opgediend, met veel foto's van Jan van de Kam en met een aantrekkelijke "glossy" buitenkant. — *Popko Wiersma*